

Філософія

УДК [1:316]:101.1+316.4

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15773244>

Аспект удачі як випадковість чи закономірність: соціально-філософський погляд на успіх

Кравцов Юрій Сергійович,

Доктор філософських наук, професор кафедри соціально-психологічних та гуманітарних наук, Дніпровський державний технічний університет, М. Кам'янське, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-4968-9112>

Ямпонець Павло Віталійович,

кандидат історичних наук, завідувач кафедри загальнонаукових, соціальних та поведінкових дисциплін, Північноукраїнський інститут імені Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ» Міжрегіональна академія управління персоналом», м. Чернігів, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6962-5493>

Лопуга Ореста Іванівна,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-8916-6215>

Прийнято: 14.04.2025 | Опубліковано: 30.04.2025

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена зростаючою увагою до феноменів, що опосередковують інтерпретації життєвого успіху в умовах

посттрадиційного суспільства, зокрема - до концепту удачі як соціокультурного маркера. Удача в масовій свідомості виступає не лише як випадкова подія чи фаталістична обставина, а як глибоко символізована категорія, що конститує ціннісні уявлення, впливає на механізми прийняття рішень та формує уявлення про легітимність досягнень. У цьому контексті постає необхідність осмислення категоріального статусу удачі в межах соціальної філософії. **Мета дослідження** полягає у здійсненні соціально-філософського аналізу феномена удачі через призму співвідношення випадковості та закономірності, з урахуванням їхнього впливу на індивідуальні й колективні уявлення про успіх. Дослідження спрямоване на з'ясування сутності удачі як соціального конструкту, зокрема - в аспекті її культурної зумовленості та ідеологічної інструменталізації в сучасному соціальному просторі. **Методологічну основу** роботи становить поєднання герменевтичного, аксіологічного, феноменологічного та критичного підходів, що дозволяє виявити глибинні смислові структури, які лежать в основі формування уявлень про удачу. Застосовано також категоріальний аналіз, що уможливлює філософське осмислення взаємозв'язку між контингентністю та телеологічною орієнтацією суб'єкта в соціальному бутті. **Результати дослідження** дають підстави твердити, що удача, будучи символічним артефактом культури, виконує функцію інтеграції хаотичного в логіку індивідуального самовизначення, створюючи ілюзію впорядкованості у світі непередбачуваного. **Висновки** свідчать про необхідність подальшої теоретичної розробки феномена удачі в контексті філософії успіху, з акцентом на його аксіологічну й антропологічну значущість, що відкриває нові горизонти у вивченні соціокультурних механізмів конструювання сенсів у пізньомодерному суспільстві. Подальші перспективи дослідження вбачаються у розробці міждисциплінарної моделі осмислення удачі як

складового елемента культурної раціональності та механізму легітимації соціальних результатів у мінливих структурах постмодерного суспільства.

Ключові слова: соціокультурна інтерпретація, детермінація смислів, аксіологічні установки, життєвий вибір, символічний капітал, культурна парадигма.

The Aspect of Luck as Chance or Regularity: A Socio-Philosophical Perspective on Success

Yuri Kravtsov,

Doctor of Philosophical Science, Professor of the Department of Social, Psychological and Humanitarian Sciences, Dniprovsky State Technical University, Kamianske, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-4968-9112>

Pavlo Yampolets,

Candidate of Historical Sciences, Head of the Department of General, Social and Behavioral Disciplines, North Ukrainian Institute named after Heroes Krut PJSC "VNZ" Interregional Academy of Personnel Management", Chernihiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-6962-5493>

Oresta Lopuha,

Ph. D. In Philosophy, Associate Professor of the Department of Cultural Studies, Odessa I.I. Mechnikov National University, Odessa, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-8916-6215>

***Abstract.** The relevance of this research is driven by the growing attention to phenomena that mediate interpretations of life success within the context of a post-*

*traditional society - particularly the concept of luck as a sociocultural marker. In mass consciousness, luck appears not only as a random event or fatalistic circumstance but as a deeply symbolized category that constitutes value-based perceptions, influences decision-making mechanisms, and shapes notions of the legitimacy of achievements. Within this context arises the necessity of conceptualizing the categorical status of luck within the framework of social philosophy. **The aim** of the study is to conduct a socio-philosophical analysis of the phenomenon of luck through the lens of the interplay between chance and regularity, taking into account their influence on individual and collective understandings of success. The research seeks to clarify the essence of luck as a social construct, particularly in terms of its cultural conditioning and ideological instrumentalization in contemporary social space. The **methodological** foundation of the study combines hermeneutic, axiological, phenomenological, and critical approaches. This enables the identification of deep semantic structures underlying the formation of beliefs about luck. Categorical analysis is also employed to facilitate philosophical reflection on the relationship between contingency and the teleological orientation of the subject in social existence. The **research findings** suggest that luck, as a symbolic artifact of culture, functions to integrate the chaotic into the logic of individual self-determination, creating an illusion of order within an unpredictable world. **The conclusions** underscore the necessity for continued theoretical development of the phenomenon of luck within the context of a philosophy of success, with emphasis on its axiological and anthropological significance. This opens new horizons for exploring the sociocultural mechanisms of meaning-making in late modern society. Future research perspectives lie in the development of an interdisciplinary model for interpreting luck as an integral element of cultural rationality and as a mechanism for legitimizing social outcomes within the shifting structures of postmodern society.*

Keywords: sociocultural interpretation, meaning determination, axiological orientations, life choices, symbolic capital, cultural paradigm.

Постановка проблеми. У сучасному соціокультурному контексті феномен успіху набуває особливої значущості, виступаючи не лише як індивідуальна мета, але й як індикатор соціальної адаптації, мобільності та реалізації потенціалу особистості. Проблема співвідношення удачі та успіху постає як ключова в аналізі соціально-філософських механізмів досягнення життєвого результату. Чи є успіх проявом закономірного результату діяльності, зумовленої соціальними передумовами, індивідуальними зусиллями, ціннісними орієнтирами суб'єкта, чи ж успіх варто тлумачити як випадкову подію, продукт фатального збігу обставин, над якими індивід не має влади? Така проблема вимагає аналізу у площині класичних та сучасних філософських дискурсів. Вже в античності розрізнялись поняття «τύχη» (випадок, удача) та «ἀρετή» (чеснота, доблесть), де остання вважалася основою дійсного успіху, на противагу мінливій прихильності долі. Проте водночас навіть Арістотель у «Політиці» визнає значення «зовнішніх благ», які часто підвладні випадковості [1, р. 917].

У філософській традиції, зокрема у працях Арістотеля, М. Вебера, П. Бурдьє, Л. Лукмана, Г. Лейбніца, Г. Гегеля, І. Канта, У. Джеймса, Н. Макіавеллі, - концепція успіху розглядається крізь призму структурних умов, соціального капіталу, символічної влади та нав'язаних суспільством уявлень про «успішність». Відповідно, соціальний успіх набуває рис не стільки індивідуального досягнення, скільки результату дії складного комплексу соціальних чинників.

Водночас, на рівні повсякденного сприйняття, успіх часто пов'язується з «удачею», що вказує на глибинні культурні архетипи, вкорінені у

міфологічному та релігійному світогляді. Удача в такому розумінні є трансцендентним даром, своєрідним благословенням чи привілеєм, який дістається вибраним [2, р. 121]. Така інтерпретація знижує значення особистісних зусиль і водночас сприяє відчуженню суб'єкта від власного результату. Соціально-філософський аналіз дозволяє виявити амбівалентність феномена удачі: з одного боку - це чинник непередбачуваний, позаособовий, а з іншого - поняття, яке виконує компенсаторну функцію в суспільстві, раціоналізуючи нерівність шансів і невизначеність життєвих траєкторій. У цьому сенсі удача постає як своєрідна метафізична категорія, покликана виправдати соціальну стратифікацію в умовах формальної рівності можливостей.

Проблема взаємозв'язку випадковості та закономірності у досягненні успіху таким чином не може бути вирішена шляхом простого редукціонізму. Необхідно враховувати як об'єктивні соціальні умови, так і суб'єктивні настанови, що формуються в межах конкретного культурного поля. Саме тому сучасна філософія успіху потребує не лише міждисциплінарного підходу, але й критичного аналізу ідеологем, що визначають наше уявлення про те, чим є «успіх» і хто заслуговує на його досягнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній філософській літературі значна увага приділяється розгляду удачі як ключового чинника в моральній, епістемологічній та соціальній сферах. Зокрема, Г. Ленг [2] трактує удачу як важливий елемент, що виявляє межі автономного контролю агента у моральній відповідальності, демонструючи, наскільки випадкові обставини впливають на оцінку дій. Аналогічно, Т. Куан [23] розглядає питання моральної удачі в контексті щоденних етичних практик, підкреслюючи, що особа може нести відповідальність навіть за наслідки, які вона не могла контролювати. Ці підходи вказують на необхідність переосмислення

традиційних уявлень про справедливість морального осуду в ситуаціях, коли результат дії залежить від удачі.

У гносеологічній площині С. Лай [12] досліджує взаємозв'язок між пам'яттю, знанням та удачею, підкреслюючи, що епістемічний успіх часто залежить від випадкових факторів, що впливають на збереження чи втрату інформації. Дж. Каллеструп та Е. Кавасін [3] аналізують феномен епістемічної відстрочки, звертаючи увагу на ризики, пов'язані з делегуванням знання іншим, де удача відіграє роль у забезпеченні або втраті достовірності. Ч. Павезе [22], у своїх працях, досліджує, як удача впливає на практичне знання та дії, підкреслюючи, що навіть при цілеспрямованому виконанні завдання удача може визначати, чи буде результат пізнавальним і успішним. У сфері нормативної етики дослідники звертають увагу на проблеми справедливості, пов'язані з моральною удачею. М. Санд й М. Кленк [13] підкреслюють несправедливість покарання, коли винність особи визначається факторами, які вона не контролює. М. Діамантіс [14] розглядає питання моральної нерелевантності конститутивної удачі, пропонуючи перегляд традиційних уявлень про відповідальність. Д. Касс [25] пропонує концепцію реляційної рівності, що враховує вплив соціальної удачі в контексті політичної справедливості. Крім того, соціальні дослідження С. Девіса й Б. Фама [20] демонструють, що удача суттєво впливає на наукові процеси, визначаючи успіх чи невдачу дослідницьких ініціатив навіть у формалізованих наукових контекстах. У сучасній освітній теорії удача розглядається як латентний, але важливий чинник, що впливає на формування професійних компетенцій у конкурентному середовищі (Н. Лікарчук) [15]. Врахування удачі у підготовці фахівців дає змогу адаптувати навчальні практики до реалій, де випадкові обставини можуть впливати на результати освітнього процесу.

З історико-філософської перспективи, як зазначає С. Дромеле [24], - удача не є зовнішнім викривленням морального судження, а виступає як органічна складова оцінки дій. Даний підхід відкриває нові горизонти для розуміння ролі удачі в етиці, пізнанні та політиці. Попри широкий спектр досліджень, питання впливу удачі на нормативні засади дії, знання та оцінки залишається відкритим й актуальним, що зумовлює подальші наукові пошуки в цій галузі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростаючу увагу до феномена успіху в соціогуманітарному дискурсі, питання природи удачі як його складника залишається недостатньо концептуалізованим. Більшість наукових підходів тяжіє до редукції поняття удачі до категорій випадковості або статистичної ймовірності, залишаючи поза увагою її потенційну нормативну та світоглядну функцію. Такий одновимірний підхід унеможлиблює розгляд удачі як соціального конструкта, що впливає на суб'єктивну мотивацію, оцінку особистих досягнень та легітимацію соціального успіху в суспільстві. Відтак постає необхідність переосмислення удачі не лише як зовнішнього чинника, але й як інтегрального елемента структури символічного капіталу особистості.

Окремої уваги заслуговує обмеженість методологічних підходів, які застосовуються для дослідження успіху в контексті удачі. Існуючі студії здебільшого ґрунтуються на економічних або психологічних змінних, ігноруючи соціокультурні умови формування уявлень про удачу як нормативно значущу категорію. Крім того, бракує міжкультурних порівнянь, які б дозволили встановити, якою мірою соціальні уявлення про удачу є універсальними, а в чому - локально детермінованими. Такий дефіцит теоретико-емпіричного аналізу призводить до фрагментарності знань й

послаблює прогностичний потенціал сучасної соціальної філософії у поясненні механізмів досягнення успіху.

Запропоноване авторами дослідження спрямоване на подолання вказаних прогалин через побудову комплексної аналітичної моделі, що розглядатиме удачу в координатах соціальної взаємодії, символічного обміну та культурної легітимації. У центрі уваги буде взаємозв'язок між індивідуальними наративами успіху та колективними уявленнями про роль випадковості у життєвих траєкторіях. Особливий акцент буде зроблено на критичному аналізі того, як інституційні та культурні структури впливають на формування дискурсу удачі як виправдання чи, навпаки, заперечення соціальних нерівностей. Відповідно, дослідження не лише розширить теоретичне розуміння даної проблематики, але й сприятиме розвитку більш рефлексивної, контекстуалізованої моделі успіху в сучасному суспільстві.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Успіх як соціокультурний феномен залишається одним із найскладніших і багатовимірних об'єктів філософського аналізу, що потребує системного осмислення в контексті взаємодії індивідуального досвіду, суспільних очікувань та факторів, які часто визначаються як позаособистісні - таких як удача. Водночас у сучасному дискурсі поняття удачі не завжди піддається строгому раціональному тлумаченню, що породжує методологічні труднощі та вимагає міждисциплінарного підходу.

Мета даного дослідження полягає в тому, щоб здійснити соціально-філософський аналіз феномена удачі через призму категоріального співвідношення випадковості та закономірності, з урахуванням впливу цих чинників на індивідуальні та колективні уявлення про досягнення успіху. Виходячи з поставленої мети, визначено такі цілі дослідження:

- Розкрити сутнісний зміст понять «випадковість», «закономірність», «успіх» та «удача» у філософській традиції, зіставити класичні та сучасні інтерпретації цих категорій з метою визначення їхнього концептуального статусу у соціальному пізнанні. Зазначене дозволяє створити теоретичну основу для подальшого аналізу природи взаємозв'язку між особистісним зусиллям та зовнішніми факторами у процесі досягнення життєвих цілей.

- Дослідити соціокультурну детермінацію уявлень про удачу як чинника успіху, зокрема - в контексті сучасної масової свідомості, ціннісних орієнтацій та соціальних очікувань. Особлива увага приділяється виявленню того, як різні культурні моделі інтерпретують роль випадковості у формуванні життєвої траєкторії індивіда, та яким чином ці уявлення впливають на практику прийняття рішень.

Відповідно, запропонований підхід дозволяє не лише теоретично обґрунтувати специфіку розуміння удачі як соціального феномена, а й встановити її місце у ширшому контексті філософії успіху, що є надзвичайно важливим для подальших досліджень у сфері соціальної філософії, культурології та психології особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аспект удачі як результату випадковості чи закономірності набуває виняткової значущості у соціально-філософській площині, формуючи підґрунтя для рефлексії над природою людської суб'єктивності та об'єктивними умовами її існування. Удача, як гетерогенний феномен, розглядається одночасно в категоріях контингентності та детермінізму, що змушує дослідників аналізувати її крізь призму амбівалентних концептуальних підходів [3, р. 17]. У цьому контексті випадковість не є лише спонтанним, хаотичним фактором [4, р. 1601]; вона постає як інтегральна складова системи, де складні взаємодії між суспільними, культурними та економічними чинниками утворюють своєрідний ландшафт,

на якому розгортається феноменологія успіху [2, р. 93-97]. У свою чергу, закономірність як аспект удачі апелює до методологічного принципу каузальності, який ускладнюється багатовимірністю соціальної реальності. Удача, постаючи як інтерференція випадкових обставин й закономірностей, вимагає глибокого осмислення через герменевтичну оптику, що дозволяє інтегрувати суб'єктивні інтенції з об'єктивними структурами. Тому, феномен удачі виявляється не просто побіжною характеристикою людського існування, а складним соціокультурним артефактом, який віддзеркалює парадигматичні зрушення у сприйнятті категорій праці, таланту та справедливості.

Філософське осмислення поняття випадковості (*casus* - лат. «випадок») постає як виклик для класичної раціональності, адже воно вказує на межу знання, на те, що не піддається детермінованому поясненню. У античній традиції випадковості сприймалась як прояв хаосу або недосконалості людського розуміння порядку буття. Аристотель вважав випадкове тим, що «не завжди і не переважно відбувається» [1, р. 518-522]. У новочасній філософії Г. В. Лейбніц підкреслював, що: «випадкове є лише незнання причин» [5, р. 1085]. Сучасна думка тяжіє до розуміння випадковості як частини складного імовірного простору подій у світі, що вимагає оновлених підходів до соціального пізнання. У соціальному контексті випадковості нерідко відіграє роль неочікуваного тригера змін. Саме тому її аналіз є ключовим для розуміння динаміки індивідуального шляху до успіху.

Поняття закономірності (*regularitas* - лат. «регулярність») трактується у філософії як вираження сталих причинно-наслідкових зв'язків, що дозволяють передбачити хід подій. Г. Гегель стверджував: «Необхідність - це сутність, що через випадковості розкриває себе» [6, р. 237-241]. Закономірність відображає внутрішню логіку розвитку соціальних процесів, зокрема механізми досягнення успіху. В епістемології вона вказує на можливість формування

знання через виявлення повторюваних структур. Соціально-філософський аналіз розкриває закономірність як детермінанту стабільності й контролю в умовах мінливості соціуму. Разом із випадковістю, закономірність утворює діалектичну пару, що дозволяє осмислювати межі впливу індивіда на події. Як зазначає І. Кант: «всяка подія має причину, згідно з загальним законом» [7, р. 307-350].

Поняття успіх (successus - лат. «результат, досягнення») тісно пов'язане з особистісною активністю, реалізацією намірів та досягненням поставлених цілей. Успіх трактується як результат поєднання внутрішніх ресурсів індивіда та зовнішніх умов. М. Вебер наголошував, що: «успіх - це завжди наслідок соціальної дії, а не лише здібностей» [8, р. 119-123]. Філософія прагматизму (наприклад, У. Джеймс) надає успіху утилітарного значення, пов'язуючи його з ефективністю практики [9, р. 34-37]. У соціальній уяві успіх перетворюється на норматив, що часто протистоїть випадковості як символу неконтрольованості. Водночас, оцінка успіху змінюється залежно від культурного контексту та ціннісних орієнтирів суспільства. Це створює потребу в глибшому філософському аналізі поняття, що здається повсякденним. Приміром, у контексті соціальної стратифікації постіндустріального суспільства, на прикладі біографічних наративів так званих «нових еліт» (у сфері ІТ, фінансів, креативних індустрій), виявляється парадоксальна дихотомія між суб'єктивною рефлексією власної успішності та об'єктивними чинниками, що уможливають цей успіх. Зокрема, у лонгitudному дослідженні профілів керівників транснаціональних корпорацій спостерігається феномен перформативного приписування удачі як легітимуючого наративу, котрий маскує структурну перевагу стартового соціокультурного капіталу. Тут удача виступає не як сліпа випадковість, а як

репродуктивна категорія, що фетишизується у публічному дискурсі для нормалізації привілеїв.

Феномен удачі (*fortuna* - лат. «доля») займає особливе місце у соціальній філософії, оскільки поєднує раціональне і містичне, об'єктивне і суб'єктивне. У даоській традиції удача мислиться як гармонія з Дао - природним плином речей [10, р. 21]. Н. Макіавеллі писав: «Фортуна - це жінка, і щоб її підкорити, треба бити її», маючи на увазі активну позицію людини у непередбачуваному світі [11, р. 60]. У ХХ столітті філософія екзистенціалізму розглядала удачу як факт буття, який необхідно прийняти, а не оскаржувати. В соціальному сенсі удача є як можливість, так і випробування, що піддається численним інтерпретаціям залежно від рівня рефлексії [12, р. 902]. Сучасна культура все частіше романтизує удачу, що створює хибну ілюзію її достатності для успіху [13, р. 707]. Такий підхід ускладнює розуміння балансу між зусиллям і зовнішніми обставинами.

У сучасній соціогуманітарній думці спостерігається тенденція до дедалі глибшої рефлексії над динамікою символічного конструювання феноменів успіху, де уявлення про удачу відіграють парадоксально амбівалентну роль. У межах парадигми соціокультурної детермінації ці уявлення постають не як рудименти архаїчної ментальності, а як складно структуровані репрезентації колективної свідомості, які кристалізуються у відповідь на гетерогенні цивілізаційні виклики [14, с. 1339]. Тут доречно апелювати до герменевтичного аналізу дискурсивних практик, у яких феномен удачі перетворюється на індекс соціального визнання, підкріплений легітимаційною риторикою індивідуального прагматизму. Наприклад, аналіз життєвих траєкторій респондентів з низових соціальних прошарків, які індіферентно пробилися до верхніх щаблів символічної ієрархії, засвідчує наявність синкретизму між афективною інтуїцією та екзогенною серендипністю. У якісних інтерв'ю

фігурують ремінісценції щодо «випадкових зустрічей», «неспрогнозованих поворотів» чи «доленосних обставин», які виступають як ретроспективно осмислені маркери успіху. Проте, при детальному аналізі контексту, виявляється латентна присутність інституціоналізованих механізмів селекції та ексклюзії, що опосередковано кодифікують ці випадковості як детерміновані події, приховуючи структурну асиметрію доступу до ресурсів.

Детальне дослідження сучасної масової свідомості засвідчує наявність іманентної суперечності між раціоналістськими орієнтирами технократичного суспільства й латентною сакралізацією випадковості як чинника, що нівелює нормативну логіку заслуги [15, с. 523-534]. У цьому контексті культурні матриці, що формують уявлення про життєвий успіх, виявляють значну варіативність: від кальвіністської етики праці до неоліберального культу підприємницької інтуїції. Таке багатоманіття формує мозаїчну картину смислових горизонтів, де удача інтерпретується або як зовнішня контингентність, або як латентна проекція несвідомої впевненості в передвизначеності буття.

Особливої аналітичної уваги заслуговує механізм рецепції концепту удачі в практиках повсякденного прийняття рішень, зокрема - у ситуаціях невизначеності та когнітивного перевантаження [16, с. 644]. Тут релевантним є звернення до теорії культурної гегемонії, адже домінантні інтерпретації випадковості інституціоналізуються через освітні, медійні та комунікативні канали, що формують габітус суб'єкта пізньомодерного світу. Сутність цього габітусу полягає у здатності до стратегічної раціоналізації ірраціонального - тобто уманіфестації удачі як квазіраціонального ресурсу, що легітимізує індивідуальні амбіції в умовах структурної невизначеності. Слід зауважити, що інтерпретація удачі як соціокультурного феномена не зводиться до редукціоністського трактування її як психоемоційного чи ситуативного

чинника [17, с. 97]. Її осмислення вимагає занурення у комплексний дискурс філософії успіху, в якому удача постає не лише як символічна репрезентація непередбачуваного, але й як трансцендентальний маркер екзистенційної орієнтації. Такий підхід відкриває перспективу концептуального переосмислення уявлень про індивідуальну агентність у координатах посттрадиційної соціокультурної реальності, де випадковість стає іманентною складовою механіки сенсотворення. Зокрема, особливу евристичну цінність має феноменологічне спостереження за динамікою формування «щасливих» кар'єр у сфері академічної мобільності в глобальному освітньому просторі. Успіхи молодих науковців, котрі потрапляють у престижні інститути завдяки грантовим програмам чи стипендіальним фондам, часто інтерпретуються самими суб'єктами як наслідок особистісної наполегливості, водночас ігноруючи складну систему неявних критеріїв відбору, зумовлених геополітикою знання. Тому, удача набуває статусу квазі-закономірності, що вкорінена в глобальних асиметриях інтелектуального капіталу та трансконтинентальних режимах престижу.

Аналіз запропонованої таблиці 1 демонструє концептуально багатовимірний підхід до феномену удачі, що дозволяє репрезентувати його як інтегральний аспект соціально-філософського осмислення успіху. Кожна з представлених категорій слугує аксіоматичним модулем, через який здійснюється артикуляція взаємозв'язків між випадковістю та закономірністю. Онтологічний вимір, визначаючи удачу як контингентну субстанцію, інтегрує її у дискурс екзистенціальної філософії, де хаотичні феномени осмислюються в контексті глибинної гармонії світу [2, р. 35-41; 18, р. 103-111; 19, р. 158-160]. Епістемологічний аналіз підкреслює дуалістичну природу удачі, зводячи її до дихотомії емпіричного та теоретичного, що підкреслює її як об'єкт пізнання, позначений іманентною суперечливістю [2, р. 53-67; 20, р. 290-294; 21, р. 65].

Етичний та соціокультурний аспекти поглиблюють аналіз через акцентуацію нормативних і символічних вимірів, де удача постає як маркер соціальної легітимності й культурної ідентичності. Особливої уваги заслуговує акцент на інституціоналізації удачі в соціальному контексті, що формує діалектичну єдність між суб'єктивними сподіваннями та об'єктивними обставинами [26]. Психологічний та практичний виміри розширюють горизонти інтерпретації через їхню інтеграцію до поведінкових і стратегічних моделей, спрямованих на оптимізацію життєвих сценаріїв. Таким чином, таблиця стає своєрідною матрицею інтердисциплінарного аналізу, що дозволяє синтезувати екзистенційні, соціокультурні та аксіологічні аспекти удачі як складового елемента концепту успіху.

Таблиця 1

Соціально-філософська артикуляція феномену удачі в контексті онтологічно-аксіологічного осмислення успіху

Категорія	Визначення	Характеристика	Взаємозв'язок із успіхом
Онтологічний вимір	Удача розглядається як феноменологічний конструкт, що виникає на перетині субстанційного й акцидентального, утворюючи своєрідну парадигму онтологічної контингентності.	Проявляється через хаотичні впливи, що детермінуються екзистенційними й космологічними чинниками.	Успіх концептуалізується як результат контингентного впливу в межах універсальної гармонії.

<p>Епістемологічний аспект</p>	<p>Удача інтерпретується як гносеологічний феномен, що викликає питання пізнання випадкового і його співвідношення з необхідним у межах критичної раціональності.</p>	<p>Емпіричні дані вказують на наявність латентних кореляцій між спонтанними подіями і когнітивними установками суб'єкта.</p>	<p>Концепт успіху розкривається як синтез емпіричного досвіду і теоретичного передбачення.</p>
<p>Етичний вимір</p>	<p>Удача детермінується як морально амбівалентний фактор, що може бути одночасно стимулом для дії і виправданням пасивності.</p>	<p>Етична дихотомія заслуги та випадковості формує нормативну основу соціальної поведінки.</p>	<p>Успіх вважається легітимним лише за умови гармонізації моральної відповідальності і соціальних наслідків.</p>
<p>Соціокультурний контекст</p>	<p>Удача функціонує як структурний елемент міфопоетичних наративів, в яких символічний капітал відіграє вирішальну роль у формуванні суспільних стереотипів.</p>	<p>Культурологічний аналіз виявляє генезу уявлень про удачу в різних цивілізаційних парадигмах, від архаїчної магії до модерністського раціоналізму.</p>	<p>Успіх стає об'єктом символічного обміну, зміцнюючи соціальні ієрархії та культурні практики.</p>
<p>Психологічний аспект</p>	<p>Удача постає як психосоціальний феномен, що конструює перцептивну реальність через механізми когнітивного викривлення і гедоністичних адаптацій.</p>	<p>Індивідуальний досвід удачі визначає поведінкові патерни і рівень суб'єктивного благополуччя.</p>	<p>Успіх набуває значущості через інтеракцію між екзистенційним пошуком і когнітивною оцінкою.</p>

<p>Соціальний вимір</p>	<p>Удача інституціоналізується як механізм нерівномірного розподілу ресурсів, легітимізуючи соціальні диспропорції через концепцію меритократії.</p>	<p>Структурна інтеграція випадковості в системі суспільних взаємодій призводить до трансформації соціальних норм і очікувань.</p>	<p>Успіх відображає діалектичну взаємодію соціального капіталу та екзогенної випадковості.</p>
<p>Практичне застосування</p>	<p>Удача адаптується як прагматична категорія, що оптимізує стратегічне планування в умовах багатофакторної невизначеності.</p>	<p>Інкорпорація випадкових чинників у процес прийняття рішень вимагає розробки сценарного аналізу та побудови гнучких моделей прогнозування.</p>	<p>Успіх реалізується через інтеграцію алейторних і каузальних компонентів у процеси планування і реалізації.</p>

Джерело: систематизовано авторами на основі [2; 18; 19; 20; 21]

У парадигмі міжкультурної герменевтики феномен удачі постає як конструкт, чия інтерпретація варіюється в межах соціокультурних моделей, обумовлених гносеологічними настановами спільнот. У деяких традиціях удача розглядається як фаталістична даність, зумовлена трансцендентними чинниками, натомість інші світоглядні системи схильні трактувати її як детермінований продукт індивідуальної діяльності, вплетений у тканину соціального контексту [22]. Відповідно, поняття удачі виявляється не просто випадковим збігом обставин, а кодифікованою формою культурного символізму, репрезентованого в онтологічній структурі буття.

Спроба філософського концептуалізування успіху як соціального феномену неминуче зіштовхується з дилемою між каузальним редукціонізмом та інтеракціоністською інтерпретацією. Удача як чинник успішності у цьому контексті не є суто епістемологічною аберацією чи залишковою змінною, а,

швидше, виступає як імпліцитна змінна у структурі суспільного диспозитиву. Рефлексія над нею потребує врахування дискурсивних практик, у межах яких індивід конститує власну суб'єктність, відтак — і легітимацію свого успіху в межах панівних соціокультурних матриць [23]. Відповідно, аналіз удачі як аналітичного аспекту успішності потребує подолання редукціоністських тенденцій, що вбачають у ній лише спорадичну флуктуацію. Натомість пропонується розглядати її як симптоматичне виявлення глибших соціальних і культурних структур, які детермінують вектори індивідуальної життєвої траєкторії. Удача, отже, не є ні випадком, ні закономірністю *per se*, а є гібридним утворенням, що функціонує у межах поліфонічного діалогу між особистісним вибором і колективною несвідомістю.

Ілюстративним кейсом концептуалізації удачі як інтегрального елемента соціального просування може слугувати лонгітюдне дослідження, проведене в рамках Гарвардського проекту з аналізу міжгенераційної мобільності (Harvard Opportunity Insights), зокрема, в роботах Р. Четті. Він, використовуючи складну методологічну конструкцію на перетині квантитативної соціології та інституційної економіки, довели, що ймовірність досягнення індивідом високого соціально-економічного статусу у США істотно корелює не лише з індивідуальними зусиллями або меритократичним потенціалом, а й з геопросторовими та контингентними обставинами дитинства, які багато в чому носять емерджентно-випадковий характер. Таке дослідження доводить, що концепт «удачі» — у вигляді народження в певному мікрогеографічному контексті з вищим «індексом соціальної мобільності» — функціонує як латентний, але критично значущий предиктор подальшої успішності [24]. Тому, навіть у суспільствах із декларованим рівнем соціальної справедливості, емпіричні дані засвідчують існування неявного преференціалізму, зумовленого не вибором суб'єкта, а алогічними проявами структурної

фортуни. В цьому сенсі, удача постає не лише як феномен інтерпретації, а як об'єктивована категорія соціальної стратифікації.

У дискурсі соціально-філософського аналізу успіху як феномену людського буття, аспект удачі набуває поліфонічного звучання, в якому перетинаються випадковість та закономірність як парадигмальні константи. Удача, постаючи як квазіонтологічна категорія, не обмежується редукційним тлумаченням у координатах простого фаталізму чи ригористичного детермінізму, а радше функціонує як феноменологічний артефакт соціокультурної конструкції, де контингентність взаємодіє з латентними механізмами соціальної стратифікації, символічного капіталу та екзистенційної аутентичності [25]. Відповідно, у концептуальному просторі пізньої модерності, удача детермінується не лише епістемологічною непередбачуваністю, але й структурною інкорпорацією в матрицю можливостей, що задаються диспозитивами влади, доступу до ресурсів і дискурсивних практик [26, р. 169].

Така перспектива зумовлює потребу в герменевтичному переосмисленні самого феномену «успіху» як соціального конструкту, що функціонує в межах інтерсуб'єктивної легітимації статусу через призму нормативної легітимності та культурного габітусу [27, р. 177]. У цьому контексті удача може розглядатися як символічна фіксація стику між імпліцитною логікою меритократичного наративу та неусвідомленими матрицями соціального привілею, які продукують ілюзію спонтанного злету індивіда поза межами каузальної зумовленості [28, р. 53; 29, р. 21]. Тому, аспект удачі трансцендує банальну редукцію до «випадковості» й набуває функції своєрідного соціального індикатора латентної структурованості й неоднорідності простору можливого в контексті постіндустріального суспільства.

Висновки. У межах даного дослідження було здійснено соціально-філософське осмислення феномена удачі як концептуального вузла, що поєднує категорії випадковості та закономірності у структурі індивідуального і колективного уявлення про досягнення успіху. Теоретичне розкриття сутнісного змісту понять «удача», «успіх», «випадковість» і «закономірність» дозволило продемонструвати їхню семантичну взаємозалежність та концептуальну полівалентність у різних філософських традиціях. Цей аналіз уможливив окреслення логіки переходу від класичних раціоналістичних трактувань до сучасних інтерпретацій, які акцентують на складності соціального буття та мінливості умов особистісного становлення.

Особлива увага була зосереджена на соціокультурній детермінації уявлень про удачу в контексті масової свідомості, ціннісних орієнтацій та соціальних очікувань. Було виявлено, що культурні моделі, які формують колективні уявлення про випадковість, істотно впливають на життєві стратегії індивідів, моделюючи специфічний тип суб'єктивності, схильної до поєднання ірраціональної віри з прагматичною поведінкою. Удача, в цьому контексті, постає як значущий символічний ресурс, що легітимує або делегітимує соціальну успішність, об'єднуючи несумісні логіки: етичного зусилля та непередбачуваного збігу обставин.

Зіставлення поставленої мети з досягнутими результатами дозволяє стверджувати, що запропонований підхід є релевантним у контексті філософії успіху, де феномен удачі займає проміжне місце між онтологічною випадковістю та аксіологічною закономірністю. Удача виявляється не лише продуктом культурного конструювання, а й чинником, що виконує функцію інтерпретативного посередника між особистим прагненням і зовнішнім світом. Це підкреслює важливість подальшого теоретичного осмислення даного феномена у площині соціальної філософії, зокрема в аспектах

нормативної легітимації успіху, символічної влади та ідеологічного апарату масової культури.

Подальші напрями досліджень можуть бути пов'язані з розширенням філософського аналізу на дотичні сфери - зокрема, вивченням взаємозв'язку удачі з поняттями ризику, долі, імовірності та екзистенційного вибору. Також перспективним виглядає теоретичне моделювання уявлень про удачу в межах постмодерної парадигми, де руйнуються бінарні опозиції детермінізму й випадковості, а сама удача постає як феномен радикальної відкритості майбутнього. У цьому контексті удача втрачає характер зовнішньої сили й набуває рис когнітивної конструкції, яка інтегрує етичні, символічні та екзистенційні настанови сучасного суб'єкта.

Список використаних джерел

1. Aristotle. The Complete Works. ATN Classics, 2025. 1817 p.
2. Lang G. Strokes of luck: A study in moral and political philosophy. Oxford: Oxford University Press, 2021. 304 p.
3. Kallestrup J., Cavasin E. Epistemic deferral, gnoseology, and intellectual ethics. Asian Journal of Philosophy. 2025. Vol. 4, No. 1. P. 1–21 URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s44204-025-00287-7>
4. Pavese C. Know-how, action, and luck. Synthese. 2021. Vol. 198, Suppl. 7. P. 1595–1617 URL: <https://philarchive.org/rec/PAVKAA>
5. Leibniz G. Delphi Collected Works of Gottfried Wilhelm Leibniz. Delphi Classics, 2025. 1628 p.
6. Hegel G. The Science of Logic. Continental Press, 2023. 641 p.
7. Kant I. The Critique of Pure Reason. Clube de Autores, 2024. 751 p.
8. Weber M. Economy and Society. Harvard University Press, 2019. 509 p.

9. William J. Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking. Watchmaker Publishing, 2010. 140 p.
10. Landsberg, M. The Power of the Dao: Seven Essential Habits for Living in Flow, Fulfilment and Resilience. LID Publishing, 2023. 347 p.
11. Machiavelli N. The Prince. Independently published, 2021. 114 p.
12. Lai C. Memory, knowledge, and epistemic luck. The Philosophical Quarterly. 2022. Vol. 72, No. 4. P. 896–917. URL: <https://philpapers.org/rec/CHAMKA>
13. Sand M., Klenk M. Moral luck and unfair blame. The Journal of Value Inquiry. 2023. Vol. 57, No. 4. P. 701–717. c <https://philarchive.org/rec/SANMLA-3>
14. Diamantis M. E. The moral irrelevance of constitutive luck. Erkenntnis. 2023. Vol. 88, No. 3. P. 1331–1346. URL: <https://philarchive.org/rec/EDITMI-2>
15. Likarchuk, N., et al. Current trends and current problems of marketing communications manager training. Finansovo-Kredytna Diyal'nist. 2022. No. 1(42). P. 522–528. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3646>
16. Nielsen L., Axelsen D. V. Being responsible and holding responsible: On the role of individual responsibility in political philosophy. Res Publica. 2021. Vol. 27, No. 4. P. 641–659. URL: <https://philpapers.org/rec/NIEBRA>
17. Wang G. Reviewing the Interpretation of Confucian Destiny Thought from the Perspective of Moral Luck Theory. Chinese Studies. 2023. Vol. 12, No. 1. P. 91–101. URL: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=123165>
18. Copeland S. Serendipity and the History of the Philosophy of Science. Serendipity Science: An Emerging Field and its Methods. Cham: Springer International Publishing. 2023. P. 101–123. URL: <https://philarchive.org/rec/COPSSA>

19. Das N. Gañgeśa on epistemic luck. *Journal of Indian Philosophy*. 2021. Vol. 49, No. 2. P. 153–202. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10781-021-09461-6>
20. Davies S. R., Pham B.-C. Luck and the ‘situations’ of research. *Social Studies of Science*. 2023. Vol. 53, No. 2. P. 287–299. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/03063127221125438>
21. Kiper J., et al. *Experimental philosophy. Global epistemologies and philosophies of science*. Routledge. 2021. P. 61–73. URL: https://www.routledge.com/Global-Epistemologies-and-Philosophies-of-Science/Ludwig-Koskinen-Mncube-Poliseli-Reyes-Galindo/p/book/9781032042633?srsId=AfmBOopsYEyTVOqT52ntys_LWfgm1Ma01cpuA4OSWhZyFUdk3mswBLQ2
22. Harris E.A., Milfont T.L., Hornsey M.J. Belief in Luck and Precognition around the World. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2022. Vol. 53, No. 9. P. 1033–1053. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/00220221221110462>
23. Luckman S., Taylor S. 'There's a lot of luck involved': Sustaining hope labour amid workplace inequality and precarity as a creative worker. *Cuadernos de Relaciones Laborales*. 2024. Vol. 42, No. 1. P. 59–72. DOI: <https://doi.org/10.5209/crla.91566>
24. Chetty R., Dobbie W., Friedman J.N., Jackson C.K., Stroebe J. *Social Capital I: Measurement and Associations with Economic Mobility*. National Bureau of Economic Research. 2024. URL: <https://www.nber.org/papers/w33817>
25. Pavese C., Henne P., Beddor B. Epistemic Luck, Knowledge-How, and Intentional Action. *Ergo: An Open Access Journal of Philosophy*. 2023. Vol. 10. URL: <https://philpapers.org/archive/PAVELK-2.pdf> (accessed 25.05.2025).

26. Kuan T. Vicarious responsibility and the problem of ‘too much’: moral luck from the perspective of ordinary ethics. *The Monist*. 2021. Vol. 104, No. 2. P. 168–181. URL: <https://philpapers.org/rec/KUAVRA>
27. Dromelet C. Recasting Hume and Early Modern Philosophy. *Selected Essays by Paul Russell. Hume Studies*. 2025. Vol. 50, No. 1. P. 175–180. URL: <https://philpapers.org/rec/DRORHA>
28. Cass D. The distinctiveness of relational equality. *Politics, Philosophy & Economics*. 2025. Vol. 24, No. 1. P. 51–71. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1470594X241251389>
29. Букіна Т., Ямпонець П. Філософія війни і миру у XXI столітті. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2024. № 55. С. 19–25. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/55_2024/4.pdf